

Keywords: *corruption, financial security, shadow economy, public administration, anti-corruption policy.*

Науковий керівник:
Боднар О.А.,
*канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Миколаївський національний аграрний університет*

УДК 336

Фінансові бульбашки: причини, наслідки та запобіжні заходи для світового ринку

Тетяна Нестерчук,

здобувачка вищої освіти спеціальності 072 Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок

Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв, Україна

Анотація: *розглянуто економічну природу фінансових бульбашок, досліджено їхні причини виникнення, етапи розвитку та соціально-економічні наслідки. Встановлено, що, незважаючи на доступ до сучасних аналітичних інструментів, ринки залишаються вразливими до спекулятивних перегрівів. Запропоновано використання поведінкових фінансів, мережевої методології та моніторингових інструментів для зниження системних ризиків і стабілізації фінансових ринків.*

Ключові слова: *економічна бульбашка, фондовий ринок, інвестиції, поведінкові фінанси.*

Економічна бульбашка (англ. economic bubble), також відома як спекулятивна, ринкова або фінансова бульбашка чи спекулятивна манія, — це економічне явище, коли здійснюється купівля-продаж активів у великих обсягах за цінами, які значно перевищують їхню справжню вартість [1].

Актуальність дослідження фінансових бульбашок обумовлена тим, що навіть у сучасному світі, де є доступ до величезної кількості інформації та аналітичних інструментів, ринки все одно схильні до ірраціонального перегріву. Бурхливий розвиток технологічного сектору, криптовалютний ринок, а також активний розвиток механізму SPAC (Special Purpose Acquisition Companies) — усе це створює потенційні передумови для нових бульбашок. Більше того, глобалізація та швидкість розповсюдження фінансової інформації сприяють тому, що наслідки обвалу бульбашок стають масштабнішими, впливаючи не лише на окремі ринки, а й на світову економіку в цілому. Тому дослідження причин виникнення, механізмів розвитку та можливих способів запобігання фінансовим бульбашкам є вкрай важливим як для індивідуальних інвесторів,

так і для державних регуляторів, відповідальних за стабільність фінансової системи.

Історія знає чимало прикладів фінансових бульбашок (табл. 1).

Розуміння механізмів виникнення та наслідків фінансових бульбашок є важливим для запобігання подібним явищам у майбутньому.

Процес формування «бульбашки» зазвичай проходить через кілька етапів [2]:

1. Пожвавлення – виникає новий продукт, технологія або ринок, що привертає увагу інвесторів. Наприклад, впровадження інноваційних технологій або відкриття нових ринків створює можливості для значних прибутків, стимулюючи інтерес інвесторів.

Таблиця 1 Історія фінансових бульбашок

Роки	Назва	Характеристика
1637	Тюльпаноманія (Tulip mania)	У XVII столітті в Нідерландах спостерігався бум на тюльпани, коли ціна деяких цибулин перевищувала річну зарплату робітника. Торгівля правами на майбутній продаж цибулин, що стали першими ф'ючерсами, ще більше роздула бульбашку. Вона лопнула, коли на торгах у Харлемі в 1637 році не знайшлося покупців, і ціна впала вдсятеро.
1720	Компанія Південних Морів (The South Sea Company)	Британська компанія обміняла державні зобов'язання на акції, обіцяючи ексклюзивне право на торгівлю з Південною Америкою. Ціни на акції підскочили зі 100 до 1000 фунтів, а потім обрушилися, викликавши низку банкрутств.
1717	Міссісіпська компанія (Mississippi Company)	У Франції Джон Ло заснував компанію, обіцяючи багатства від торгівлі з Міссісіпі. Акції швидко зросли в ціні, але компанія не змогла підтримати високий курс, що призвело до її банкрутства в 1720 році.
1840	Залізнична манія (Railway mania)	В Англії спостерігався бум на залізничні компанії, коли акції цих компаній стали коштувати більше, ніж самі компанії. Однак після цього ринок залізничних акцій обрушився, що призвело до фінансових втрат.
1920-ті	Флоридський земельний бум (Florida land boom)	Флорида, спочатку аграрний штат, пережила бум завдяки будівництву готелів та інфраструктури. Популярність курортів серед багатіїв зросла після Першої світової війни, а осушення боліт зробило землю доступною для середнього класу. Пік спекуляцій припав на 1924—1925 роки, з центром у Майамі-Біч, де обсяг угод досяг \$2 млрд. Ціни на землю різко зросли, але до 1926 року, після повернення елітних верств наелення до Європи і урагану, вони сильно впали. Крах завершився біржовою кризою 1929 року.
1995-2001	«Бульбашка» доткомів (Dot-com bubble)	«Бульбашка» виникла через зростання акцій інтернет-компаній, появу нових фірм та адаптацію старих компаній до інтернет-бізнесу. Індекс NASDAQ зріс з 1000 до 5132 пунктів, але багато нових бізнес-моделей виявилися нездійсненними, і сотні компаній збанкрутували. Це призвело до падіння індексу NASDAQ та обвалу цін на сервери. Одна з причин краху — завищена оцінка активів і перспектив інтернет-компаній.

2000-і	Бульбашки на ринку нерухомості	У 2000-х роках у різних країнах світу виникли бульбашки на ринку нерухомості, що призвели до фінансової кризи 2007—2008 років. Падіння цін на нерухомість мало серйозні наслідки для економіки, оскільки ринки нерухомості мають більший вплив на економіку, ніж бульбашки на фондовому ринку.
--------	--------------------------------	--

Джерело: розроблено автором на основі інформаційного джерела [2-3].

2. Підйом – зростає інтерес та обсяги інвестицій, що призводить до стрімкого підвищення цін на активи. Інвестори, спостерігаючи за зростанням цін, прагнуть отримати вигоду, вкладаючи більше коштів, що ще більше підштовхує ціни вгору.

3. Ейфорія – ціни досягають піку, інвестори впевнені у безкінечному зростанні, панує ірраціональний оптимізм. На цьому етапі багато хто ігнорує фундаментальні показники, вважаючи, що ринок продовжить зростати без обмежень.

4. Отримання прибутку – деякі інвестори починають фіксувати прибутки, продаючи активи. Усвідомлюючи, що ціни можуть бути завищеними, обережні інвестори вирішують реалізувати свої інвестиції, що може стати сигналом для інших.

5. Паніка – масові продажі призводять до різкого падіння цін, бульбашка лопається. Коли більшість інвесторів одночасно намагаються продати активи, пропозиція перевищує попит, що спричиняє обвал цін і значні втрати для учасників ринку. У сучасній економіці також спостерігаються явища, що можуть свідчити про формування фінансових бульбашок у різних секторах. Ринок криптовалют та NFT зазнав стрімкого зростання, що викликало дискусії щодо їхньої переоцінки та можливого спекулятивного характеру. У технологічному секторі оцінка компаній, значно перевищує їхні фундаментальні показники, що може свідчити про надмірний оптимізм інвесторів. Ринок нерухомості в багатьох країнах демонструє швидке підвищення цін на житло, що може бути ознакою перегріву ринку та потенційної кризи. Крім того, рекордне зростання фондових індексів після пандемії COVID-19 може бути нестійким, враховуючи економічні наслідки пандемії для різних галузей.

Фінансові бульбашки становлять значний ризик для стабільності фондового ринку, тому важливим є застосування запобіжних заходів. Використання теорії поведінкових фінансів допомагає аналізувати психологічні чинники, що впливають на прийняття інвестиційних рішень. Це включає виявлення когнітивних упереджень, прогнозування ринкових криз через аналіз настроїв інвесторів, запровадження регуляторних заходів для зменшення ірраціональної поведінки, підвищення фінансової грамотності та використання поведінкових моделей для оцінки ризиків [4]. Мережева методологія дозволяє оцінити взаємозв'язки між учасниками ринку та запобігати поширенню криз. Вона включає оцінку системних ризиків, визначення важливих учасників ринку, оптимізацію мережевої структури для підвищення стійкості, моделювання

поширення фінансових шоків та розробку регуляторних інструментів для зниження ризиків. Моніторинг та превентивне виявлення ознак нестабільності забезпечують швидке реагування на загрози [4]. Поєднання цих підходів сприяє стабільності фондового ринку та знижує ймовірність утворення нових фінансових бульбашок.

Отже, фінансові бульбашки є повторюваним явищем на ринках, і, незважаючи на уроки минулого, інвестори знову і знову потрапляють у пастку жадібності та ірраціонального оптимізму. Розуміння їхніх причин, механізмів та наслідків допоможе уникнути значних фінансових втрат у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Економічна бульбашка. *Wikipedia*. URL: <https://salolii.com/08E1451>.
2. Історія фінансових ринків. Від класиків — сучасникам / за ред. Девіда Чемберса та Елроя Дімсона ; пер. з англ. — Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2020. — 308 с.
3. Асадчев Ю. Економічні бульбашки: причини виникнення, характеристика та основні цикли. *Lexliga*. 2025. URL: <https://lexliga.ua/tpost/dv13zj05v1-ekonomichn-bulbashki-prichini-viniknennya>
4. Гонгало С. Теоретичний конструкт стабільності фондового ринку. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки*. 2024. Том 334 № 5, С. 369-374. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-334-55>

Abstract: *the actual economic nature of financial bubbles is investigated, their causes, stages of development and socio-economic consequences are investigated. It is established that, despite access to modern analytical tools, markets remain vulnerable to speculative overheating. The use of behavioral finance, network methodology and monitoring tools is proposed to reduce systemic risks and stabilize financial markets.*

Keywords: *economic bubble, stock market, investment, behavioral finance.*

Науковий керівник:

Боднар О.А.,

канд. екон. наук, доцент,

доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Миколаївський національний аграрний університет

УДК 336.02

Фінансова безпека України в умовах воєнного стану

Інна Політікіна,

здобувач вищої освіти спеціальності 071 «Облік і оподаткування»

Миколаївський національний аграрний університет

м. Миколаїв, Україна